

BÚCSÚ KASS JÁNOSTÓL

A Farkasréti temetőben a résztvevők százai kísérték utolsó útjára április 16-án Kass János grafikusművészt. Eltávozás a kisgrafika ügye számára is fájdalmas veszteséget jelent, ezért az egyetemes magyar kultúra gyászában mi is osztozunk. Reá emlékezésül közöljük a ravatalánál elhangzott gyászbeszédeket.

JUHÁSZ FERENC: HŰSÉG ÉS HALÁL

„Ötven éves hűséggel, Kass János.” Ezzel az ajánlással küldte el nekem hatalmas, gyönyörű albumát. Én az új könyvre új könyvvel válaszoltam: „Több mint ötven éves hűséggel” – írtam új verseskönyvem belső címlapjára. Mert így igaz! Majdnem egy évszázadot éltünk le egymás mellett! Tudtuk, hogy csak a művészi teremtés emeli sorsunkat a származási, politikai, társadalmi és személyes élet gyötrelmes hétköznapi fölé, mint egy hosszú óriásdaru, a hernyótalpas gépi golya a roppant súlyú építkezési anyagokat, híd-elemeket, vasrúd-kötegek kévéit, épület-tetőszerkezetek vascsipke tornyait. Majd egy századot éltünk. És micsoda századot! Amelyben úgy szorzódtok egymásba és egymás mellé a jó és a rossz, a szorongás és a szerelem, a léthez-ragaszkodás és a félelem, a hűség és a halál, mint a csomózott keleti – perzsa, indiai vagy kasmír – szőnyegek mintázata, tavasz-virágzása és halálhit rejtelve, maradandóság-vágya, öröklét-tisztelete. Kass János elmúlt századunk egyik képzőművész zsenije volt. Rajzai, grafikái, karcjai Leonardo da Vinci, Dürer, Szalay Lajos és Pablo Picasso rajzaival mérkőznek szépségben és szigorúságban, azzal a Picasóéval, akinek több száz rajzát láttam Madridban, a Pradóban. Robusztus Biblia-mítosz alakjai, oroszlánarcú fekete merengései imádkozó sáskaszerű vonal-szerkezetek, vonal-szövetségei, vonalcsúcs hatyútornyai az elvirágzó időt és a mereven is hőmpolygó történelmet égették tudatunkra, mint amikor a legyalult

Kass János rézmetszete, C2 (1928), 105×65

lópátára illeszti vascsipesszel a kovács a vörösen izzó patkót, hogy a ló járása szilárd legyen, mint amikor az igás állatok nyakára, füle alá sűtik tüzes vassal, izzó vaspecséttel a bélyeget, a „billogot”, hogy tudja az Isten hová-tartozásunk egyediségét és tömegiségét tulajdonául. De voltak szelíd mosolyúak is, mint olvadt, dermedni kezdő viasztócsába nyomott rózsafej, és virágzás-rejtelmek, virágzás-tavaszkok a fehér műanyag-fejekben és az üvegszerű emberfejekben.

Sokat és sokszor írtam róla, neki: verset, versprózá, himnikus kiállítás-megnyitókát. Nem akarom ezt most megismételni. Egy temetés nem művészettörténet-óra! Nem értelmezés-magyarázat. Különbösen is: egy zseninek nincs szüksége a megértés-magyarázatokra. A zseninek csak a szeretet kell! Elég neki önmaga-ó. Mint neked, Kass János, János, barátom, testvér-társam a teremtésben. Halálod után egy nappal azt álmodtam, hogy egy nagy barna ló vágat előre, hátán egy ruhátlan fiú áll. És vágat a ló napkelte felé, a Mindenség egyik látóbíborába. És a ló vágatása a Csönd volt és a hajnalban rózsálló fiú arca is a Csönd volt. Te, Kass János! Aki itt hagyta minket, hogy az Úr szemfenéki vörös ér-ideg-szövetek mennyébe éj egyedül, irgalmatlan fagyos szigorral. Mert a volt élet végén úgy adjuk el szívünket a Múladoságnak, mint a kofák a piacon az almát. Weöres Sándor temetésén, amikor a koporsóját a téglalap alakú föld-dobozba eresztették, a fiatal evangélikus papnő tenyerekkel lefelé a nyitott sír fölé emelte kezeit és azt mondta: „Legyen Veled az Úr!” Ezzel a szent óhajjal búcsúzom én is téled, Kass János, drága Barátom. Aludj a Békesség Szívében, most és mindörökké. Ámen.

BOTKA LÁSZLÓ (SZEVEDI POLGÁRMESTER) BÚCSÚÜZENETET HOZTAM

Szülővárosa, Szeged végső üzenetét kell tolmácsolnom szeretett fiának, díszpolgárának, Kass Jánosnak.

Mert a szülőváros – csakúgy, mint az ország – nem lehet elég hálás az életműért. A sugárzó személyiségért, az istenáldotta tehetségért és a légkörért, mely Kass Jánost nemcsak a közösség részévé, de formálójává tette.

Olyan ember volt, aki körül tánra pördülnek a múzsák, s aki körül tánra pördülnek a múzsák, az hisz a szépségben, az igazságban, az ember teremtő erejében; és meg is tanít hinni a szépségben, az igazságban, s az ember sosem fogyatkozó, teremtő erejében.

Abban a teremtő erőben, mely egyaránt épít falakat és lehel beléjük szellemet.

Abban a teremtő erőben, mely generációról generációra szállt a Kass családban, s hozott létre mindig valami nagyszerűt, valami újat, s valami ércnél maradandóbbat.

Valamit, amit nem győzhet le a földi lét végessége, ami előtt meghátrál a halál.

Kass János neve fogalom hazánkban, a Kass család fogalom Szegeden. A város szellemiségének, polgárosodásának forrása és szimbóluma. Hisz a nagypapa palotája, a híres-neves szegedi Kass Szálló Szeged szívében Móra és Tömörkény vitáit, Juhasz Gyula lába nyomát, József Attila szelíd félmosolyát őrzi.

S őrzi a gyermek Kass János első élményeit, aki a világban bárhová kerülve soha nem feleli – ahogyan ő vetette papírra – a „mediterrán fényeket, a víz örökös vonulását, ragyogását, a nagy, különös madarak szárnycsapásait és azt, ahogyan a parton feketére égett halászok darabolják a nagy halakat.”

A lelkébe égett és lelkéből leledzett képek, melyeket és melyekben lát, végigkísérik életét.

A képek nyelvén úgy beszél, hogy az érthető és szerethető Londonban éppúgy, mint Torinóban, Párizsban és Sidney-ben.

A mai középkorúak az általa illusztrált gyermek- és ifjúsági könyveken nőttek fel, egy egész generáció tőle tudja, milyen lehetett Toldi Miklós, hogy nézhetett ki Hány János. Ő segít elképzelni a Didergő királyt és tőle valós, általa létezik az arany-szórú bárány is.

Fél évszázad alatt 334 könyvet illusztrált, 1966-ban megkapta a Világ Legszebb Könyve díjat és aranyérmét is, de ennél is büszkébb volt „a világ legfontosabb könyvére”: hisz ő látta el rajzaival a betűvetéssel ismerkedő gyermekek első olvasókönyvét.

„Körülötte táncoltak a múzsák” – igen, a társzművészetek múzsái gyakorta látogatták. A bartóki muzsikából s a költőbarát Juhász Ferenc ihletésére született a tökéletes hitvallás és szakmai betetőzés, a „mesterlevél”: a Cantata Profana sorozat és a Szarvasének.

Kalandozott aztán a csodás bélyegek világába, sőt nevéhez köthető a világ első számítógépes animációja: a Magyarországon akkor bemutatásra nem engedélyezett Fejek sorozatából Halász Jánossal, a John Halas néven világhírű rendezővel készítették, Londonban.

Páratlanul gazdag életművét páratlanul gazdag elismerés is koronázta: Érdemes és Kiváló Művész, kétszeres Munkácsy-, Hazám- és Kossuth-díjas alkotó.

Mérhetetlen szorgalmú, örök sugárzású, örökleleményű, örök mozgó: világpolgár.

Aki azonban néhány éve már – saját bevallása szerint – ki-kötöt keresett, ahol „horgonyt vethet”.

S a révet, az öblöt ott találta meg, ahonnan első képei származnak a vízről, a víz hátán lustán surranó ladikokról, és a feketére égett halászkokról.

A szimbolikus kör bezárult: életművének „palackpostáját”, annak üzeneteit, ránk, Szegedre, szülővárosára hagyományozta.

Kegyetlenül fájdalmas – és kegyetlenül szép – kötelességünk felbontani a palackpostát.

A ladik immár horgonyt vetett a tiszai fűzek alatt.

Mi pedig szelíd főhajtással köszönjük és híven megőrizzük az üzenetet.

Nyugodjon békében!

Kass János rézkarca, C3

KASS JÁNOS

(Szeged, 1927. december 26. – Bp. 2010. március 29.)

„Vágyódni, megkeresni, kifejezni”

Áramütésként ért a hír március 29-én, bár jól tudjuk, senki sem él örökké. Most írnom kellene róla. Sokkal jobb lenne, ha írhatnék neki, még jobb, ha beszélgethetnék Vele. Azt mondják, e Körben én ismertem őt a legjobban. Ó, dehogya! Hogyan is ismerhettem volna igazán azt a széles spektrumot, nagy tudást, rengeteg tapasztalatot, amelyet ő teremtett, s amelyet ő élt? Ma is rejtély számomra, miért tüntetett ki figyelmével. Mindenesetre tényleg jól értettük és megértettük egymást kevés szóból is, a többnyire rövidre sikerült beszélgetések során. Annál nagyobb öröm, sőt büszkeség számomra, hogy éppen egy, a képzőművészettől távol eső területen együtt dolgozhattunk. Tiszta barátságból, segíteni akarásból vállalta, hogy helyet ad Galériájában és megrendezi Az aranytojást tojó tyúk c. kiállítást a pénzről, a bankokról. Kritikának szánta, de persze semmi visszhangja sem volt. Mindig vártuk, nagyon szeretett Szegedre jönni.

Mindezt azért mondom el, mert föl sem merülhet, hogy műveit soroljam, szakmailag elemezzem illetéktelenül. Hiszen lényegében, e folyóirat egész évfolyama sem lenne elegendő az általa hosszabb-rövidebb ideig művelt minden műfajban föl-emlegetni érdemeit, eredményeit. Különbösen is lehetetlen, hogy én, egyszerű, képzőművészetet élvezőként az ábrázoló művészetről írjak. Minduntalan öreg barátját, „a szóra száműzött, versre szigorított” Juhász Ferencet kell idéznem, mert ő le tudta írni, meg tudta fogalmazni, amit Kass János alkotott. Ők régen is tudták mi van a fej(ek)ben.

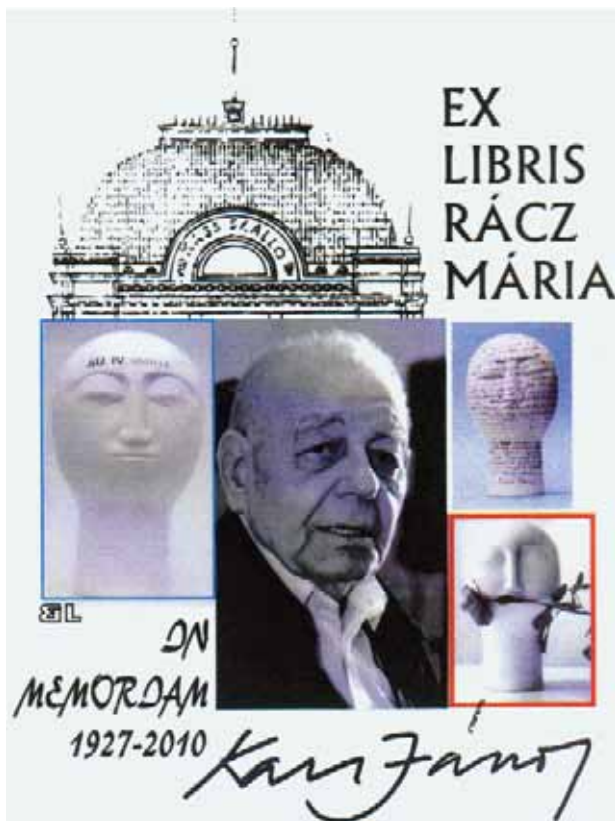
Kass János legnagyobb ajándéka volt számomra, amit csak igazi nagyembertől kaphat az ember: megtapasztalhattam, hogy ő olyan volt a mindennapi életben, mint amilyen gondolatokat leírt, amilyen műveket létrehozott. Nemcsak végtelen barátságigényéből fakadt ez, hanem teljes emberségéből, manapság sehol másutt nem érezhető szilárd „remény-hitéből”, makacs „megmaradás-hitéből”. Mindig „elrendeléses önmagát” tudta adni. Elképzelni sem tudok szebb, találóbbs jellemzést róla az idézett költői szépmíves mondatnál: „a mindig-izgatottság, az örökös önbizalmatlanság, a folytonos gyöttrődés, az örök tervezés-loholás-ragyogás-bánat-öröm-üröm-szégyen-szelídség-tétováság-bizonyosság-zseniális mágnes-vasszálka-kazla”, ami immár fájdalom, csak volt Kass János.

Janó Mester nem szégyellte leírni: „Nagyon szeretek élni!” Számára „nincs elefántcsonttorony, és nem is volt soha”, ami elzárná a való élettől. Élte és hirdette: „Vágyódni, megkeresni, kifejezni. Válaszolni kell a kornak...!” Igen, ebben a magát „megölni-kész” világban különösen! Legyünk „...társai egymásnak a gyönyörű odafigyelésben, a szellem kötelező és elkötelező egymásra-figyelésében”. Hitte és vallotta: „...ha az agy után eljutunk a szívig, eleget tettünk hivatásunknak és a szívekből kigyúló okos alkotó értelem, a barátság és a szeretet vágya kivirágzik és egymás keze után nyúlunk.” Így legyen! Örökké hiányozni fogsz nekünk.

„...Lélek volt, ma csillag, sugárik ránk csillagok kórusából.”

Kovrig Nagy Ádám

*

Bakacsi Lajos grafikája, CAD, Op. 185 (2010), 110×80

A Kisgrafika Barátok Köre szegedi csoportja 2010. április 9-én tisztelettel adózott Kass János grafikművész emlékének. Ennek kapcsán idéztünk az általa illusztrált *Madách: Az ember tragédiája* c. könyvből:

Az Úr: Be van fejezve a nagy mű, igen.
A gép forog, az alkotó pihen.

Ádám: A nagy világ helyett e tér lesz otthonom.
Kass János: Ha csak egy kis részt, ha csak egy keveset hozzátehetünk a nagy műhöz,
hacsak egy vörösvérsejtje lehetünk a nagy vérkeringésnek, tettünk valamit.

Kedves közvetlen egyénisége köztünk marad.

Rácz Mária

EGY GRAFIKUS PÁLYAKÉPE NÉMETH NÁNDOR (1910-1978)

2010. április 7-én délután a KBK budapesti csoportjának összejövetelén születésének 100. évfordulója kapcsán emlékeztünk a grafikus Németh Nándor (1910-1978) személyére, munkásságára. Skornyak Ferencné Turner Zsuzsanna, a grafikus unokahúga, hagyatékának gondozója, élvezetes, képekkel, korabeli dokumentumokkal és mozgófilmmel színezett előadása mindannyiunk számára közel hozta Németh Nándor alakját.

Betekinthettünk a lakatosinasból grafikussá lett művész életének főbb állomásaiba, láthattuk iparművészeti főiskolai indexét, melyből megtudhattuk, hogy mesterei közt szerepelt Haranghy Jenő és Helbing Ferenc. Az iskola elvégzése után főleg kiállítási tervek készítése (Tér Múterem) és a filmezés foglalkoztatták, részt vett a cserkészmozgalomban. A második világháború törést hozott az életébe, részt vett az 1939. évi felvidéki, ill. az 1940-es erdélyi bevonulásban. Több mint 4 évet katonáskodott, a háború vége Passauban érte. Németországban nőtt, felesége Pokorny Erzsébet rajztanárnő lett. A művész 1950-től haláláig az Egyesült Államokban, New Yorkban élt és alkotott. Itt teljesedett ki mint kisgrafikus, illusztrátor, ex libris készítő. Emellett festett is, oltárképeket készített (pl. New York-i Szent István templom). Rajzfilmjeiben, rajzos illusztrációiban is maradandót alkotott (Fekete Péter, Babavár).

Mintegy 200 ex librisének első nagyszabású kiállítására 1993-ban, a Passaic-i Amerikai Magyar Múzeumban került sor. Alkotásainak gyűjteménye ma is megtalálható a New York-i Metropolitan Művészeti Múzeumban, de nevesebb kisgrafikai fellelhetőek nagyobb magyarországi gyűjteményekben, többek között az általam gondozott Országos Széchényi Könyvtár Kisnyomtatványtára ex libris állományában.

1999-ben került kiadásra kisgrafikai alkotásjegyzéke (összeállította: Palásthy Lajos, a bevezetőt írta: Csiby Mihály), mely az eddigi legteljesebb képet nyújtja ilyen irányú munkásságáról, beleértve a művek felsorolása után szerepeltetett, a témához kapcsolódó korabeli leveleket is.

Az ex librisek többsége technikáját tekintve tus-, ill. ecsetrajz. Helbing Ferenc tanítványként első könyvjegyei szecessziós stílusban készültek, majd a realizmus jellemzi művészetét, gyakori szimbólumteremtéssel. E műalkotások tematikailag és stílusbelileg a megrendelő és a grafikus személyét egyaránt kifejezik, művészi epigrammaként tömörségükkel hatnak a befogadóra. Dominál a magyaros, népies-nemzeti stílus, motívumkincs (pl. a kalotaszegi népviselet, herendi porcelán, ölelkező pár, parasztember, kulacs, stili-

